מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה הכא דתמונין דרבנן אלא טעמא משום דמשתעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג"ש מקום ממקום ומקום ממקום וכו' א"כ אפי' הוה משתעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג"ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים הא פריך התם ומילף מקיר העיר וחומה אע"ג דההוא קרא משתעי לדברי הכל בלוים ובספ"ק דעירובין (דף יח:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת. בתוספתא (פ"ו) ר' נחמיה אומר כבני אדם שקורין את שמע שנאמר וימרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה' משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אומרים ה' שמו:

רבי מאיר אומר מנין שאפי' עוברין שבמעי אמן. אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתיונק שמט דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך אינטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא (ג) ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דבפ' שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) תניא בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו' רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים ג"ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה' וקדייק עליה בגמ' (שם דף נ.) ורבי עקיבא אי קרא דר"י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר' מאיר וכו' ואידך

וחכמים אומרים אותיא כביצה סברוה אידי ואידי בעיסה ראשונה (ד) וחולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אין שני עושה שלישי בחולין ומר סבר שני עושה שלישי בחולין אמר רב מרי בריה דרב כהנא דכולי עלמא אין שני עושה שלישי בחולין והכא בחולין הטבולין לחלה קמיפלגי מר סבר כחלה דמו ומר סבר לא כחלה דמו ואיבעית אימא דכולי עלמא [2]חולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו ואין שני עושה שלישי בחולין והכא במותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל קמיפלגי מ"ס [3]גמותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ומר סבר [3]אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: בו ביום דרש רבי עקיבא וכו': במאי קא מיפלגי מר סבר [4]תחומין דאורייתא ומר סבר [4]דרבנן: ת"ר [1]בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כנגדול המקרא את הלל והן עונין אחריו ראשי פרקים משה אמר [1]אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר [1]כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה' רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כקטן המקרא את הלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר [5]כי גאה גאה והן אומרים כי גאה גאה רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו במאי קמיפלגי רבי עקיבא סבר לאמר אמילתא קמייתא ורבי אליעזר בנו של ר"י הגלילי סבר לאמר אכל מילתא ומילתא ור' נחמיה סבר ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא תנו רבנן דרש רבי יוסי הגלילי בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כנגד אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה עולל הגביה צוארו ותינוק שמט דד מפיו ואמרו זה אלי ואנוהו שנאמר [2]מפי עוללים ויונקים יסדת עוז היה רבי מאיר אומר מנין [5]שאפי' עוברים שבמעי אמן אמרו שירה שנאמר

במקהלות

[1]אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: שמות טו א

[2]מפי עוללים ויונקים יסדת עז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם: תהלים ח ג

תוספות שאנץ

רל"ג דאמרי' פ"ק דנדה אשה והיא טבולת יום לשה את העיסה וקוצה הימנה חלתה ומניחתה בכפיפה או באנחותא (ומקפת) וקורא לה שם אלמא משמע דבע' מן המוקף ממש. (ואומר ר"י דשאני התם הילכך תקנו בכפיפה או באנחותא שאם אתה אומר שתקרא לה שם בעודה בידה א"כ תטמא החלה שהיא טבולת יום לכך תקנו להניחה בכפיפה להבחין שהיא טבולת יום ודכוותיה קאמר בהניקקין שתקנו בכפיפה ואנחותא

ב) משו' היכירא. ג) וא"ת המטמא העיסה טמאו אותו כביצה שבנתים ומאי אהני קריאת השם ואומר הר' אלחנן שמפורי' החלה מן העיסה ומקיפו לצד העיסה הטהורה והשתא הוי ליה רביעי דתרומ' א"נ שאוחזו בידו תחלה אמצעית. אידי ואידי בעיסה ראשונה ה"ג רש"י. וקאי אעיסה הטמאה ראשונה [ואע"ג דמיטמאה אמצעית מחמת ראשונה] והויא לה שניה לא [הדרא] ועבדא לה לחלה עד שלא קרא שם שלישי ואית דגרסי אידי ואידי בעיסה שניה וקאי (אביצה) [אאמצעית] ואפחות מכביצה. ג) וכו' יונתן דגר' ראשונה מאי לאו בהא קמיפלגי פ"ה ר' אליעזר ורבנן דר' אליעזר דשרי סבר אין שני עושה ג' בחולין ורבנן סברי [שני] עושה שלישי בחולין. ואיטמי לה לחלה לפני קריאת השם ואע"ג דחולין הוא ואשתכח דספי' לכהן חלה טמאה בחזקת טהורה. ותנא דמתני' דאמר לר' אליעזר פחות מכביצה לאו משום דאית ליה ב' עושה ג' אלא משום דכמה דאפשר למעוטי טומאה דאמצעי' ממעטי' דאסור לגרום טומאה לחולין אלא משום תקנת תרומה הוא דשרי' והא אפשר בהכי א"נ משום דילמא לא מיודהר שלא תגע חל' באמצעית [זו] לאחר קריאת שם וחכמים אוסר' דלמא אתי למעבד [כביצה] ומטמיא אמצעי' והדרא ומטמיא לחלה כל"ה.

מר סבר מותר לגרום טומאה לחולין פ"ה היינו דר' אליעזר סבר דמותר לגרום טומאה לאמצעית כדי לתקן חלה בטהרה ותנא דמתני' ותנא דברי' אליבא דר' אליעזר נמי בהא פליגי דתנא דמתני' סבר דמותר לגרום טומאה משום תקנת חלה מיהו כל כמה דאפשר למעוטי טומאה לא מפשי' לגרום להם טומאה בחנם והא אפשר בהכי הלכך כביצה לא (דריש) [דחשיב] בו ותנא דברי' סבר כיון דמותר לגרום לא שנא שיעורא רבה ולא שנא שיעורא זוטא דאפי' לכביצה נמי מותר לגרום. א"נ תנא דמתני' סבר דלמא נגע חלה לאמצעי' אחר קריאת שם ותנא ברא לא חייש כל"ה. ומר סבר תחומין דרבנן דאמר בירו' דאפי' מאן דאית ליה דתחומ אלפים לא הוי אלא מדרבנן מ"מ תחומ דג' פרסאות הוי דאורייתא. **מתני'** שאין ת"ל לאמר פ"ה דלא הוי כמו שאר לאמר שבתורה דהתם השכינה מדברת עם משה דיבורו וחזרו הוא ואומרו לישראל אבל כאן אין שייך לאמר כו: **גמ'** מפי עוללים ויונקים עולל גדול מינוק כדכתיב מעולל

ג) גרשה ל"ל ולכן פירש ר' אלחנן דקורא לה שם בעודה מחובקת לעיסה וא"ת הא העיסה הטמאה מטמא את החלה ע"י אותו כביצה וכו'. ג) אולי ל"ל ויותר גרשה דגרס' לשאונה כפ"ה.

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"ז מהל' מיכוויס הל' יב:

כא ב מיי' שם ופי"א מהל' אבות הטומאות הלכה טו:

כב ג מיי' פ"ז מהל' מיכוויס הל' יב ופט"ז מהל' טומאת אוכלין הל' ט:

כג ד מיי' פכ"ז מה' שבת הלכה ז סמג לאוין סה [טור או"ח סי' שכ"ז]:

תורה אור השלם

1. אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיְיָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: שמות טו א

2. מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: תהלים ח ג

תוספות שאנץ

ל"ג דאמרי' פ"ק דנדה אשה והיא טבולת יום לשה את העיסה וקוצה הימנה חלתה ומניחתה בכפיפה או באנחותא (ומקפת) וקורא לה שם אלמא משמע דבע' מן המוקף ממש. (ואומר ר"י דשאני התם הילכך תקנו בכפיפה או באנחותא שאם אתה אומר שתקרא לה שם בעודה בידה א"כ תטמא החלה שהיא טבולת יום לכך תקנו להניחה בכפיפה להבחין שהיא טבולת יום ודכוותיה קאמר בהניקקין שתקנו בכפיפה ואנחותא

ב) משו' היכירא. ג) וא"ת המטמא העיסה טמאו אותו כביצה שבנתים ומאי אהני קריאת השם ואומר הר' אלחנן שמפורי' החלה מן העיסה ומקיפו לצד העיסה הטהורה והשתא הוי ליה רביעי דתרומ' א"נ שאוחזו בידו תחלה אמצעית. אידי ואידי בעיסה ראשונה ה"ג רש"י. וקאי אעיסה הטמאה ראשונה [ואע"ג דמיטמאה אמצעית מחמת ראשונה] והויא לה שניה לא [הדרא] ועבדא לה לחלה עד שלא קרא שם שלישי ואית דגרסי אידי ואידי בעיסה שניה וקאי (אביצה) [אאמצעית] ואפחות מכביצה. ג) וכו' יונתן דגר' ראשונה מאי לאו בהא קמיפלגי פ"ה ר' אליעזר ורבנן דר' אליעזר דשרי סבר אין שני עושה ג' בחולין ורבנן סברי [שני] עושה שלישי בחולין. ואיטמי לה לחלה לפני קריאת השם ואע"ג דחולין הוא ואשתכח דספי' לכהן חלה טמאה בחזקת טהורה. ותנא דמתני' דאמר לר' אליעזר פחות מכביצה לאו משום דאית ליה ב' עושה ג' אלא משום דכמה דאפשר למעוטי טומאה דאמצעי' ממעטי' דאסור לגרום טומאה לחולין אלא משום תקנת תרומה הוא דשרי' והא אפשר בהכי א"נ משום דילמא לא מיודהר שלא תגע חל' באמצעית [זו] לאחר קריאת שם וחכמים אוסר' דלמא אתי למעבד [כביצה] ומטמיא אמצעי' והדרא ומטמיא לחלה כל"ה.

מר סבר מותר לגרום טומאה לחולין פ"ה היינו דר' אליעזר סבר דמותר לגרום טומאה לאמצעית כדי לתקן חלה בטהרה ותנא דמתני' ותנא דברי' אליבא דר' אליעזר נמי בהא פליגי דתנא דמתני' סבר דמותר לגרום טומאה משום תקנת חלה מיהו כל כמה דאפשר למעוטי טומאה לא מפשי' לגרום להם טומאה בחנם והא אפשר בהכי הלכך כביצה לא (דריש) [דחשיב] בו ותנא דברי' סבר כיון דמותר לגרום לא שנא שיעורא רבה ולא שנא שיעורא זוטא דאפי' לכביצה נמי מותר לגרום. א"נ תנא דמתני' סבר דלמא נגע חלה לאמצעי' אחר קריאת שם ותנא ברא לא חייש כל"ה. ומר סבר תחומין דרבנן דאמר בירו' דאפי' מאן דאית ליה דתחומ אלפים לא הוי אלא מדרבנן מ"מ תחומ דג' פרסאות הוי דאורייתא. **מתני'** שאין ת"ל לאמר פ"ה דלא הוי כמו שאר לאמר שבתורה דהתם השכינה מדברת עם משה דיבורו וחזרו הוא ואומרו לישראל אבל כאן אין שייך לאמר כו: **גמ'** מפי עוללים ויונקים עולל גדול מינוק כדכתיב מעולל

ד) וכ"כ רש"י נדה דף ו' ע"ב.

מסורת הש"ס

ה) [נדה ו:], ו) [נדה ו:], ז) [נדה ו:], ח) [ניטין נג. נדה סט.], ט) [עירובין לה: בילה לו:], י) [עירובין לו. נט.], יא) [תוספתא פ"ו], יב) [ל"ל עזי חומרת יה והן כו'. כך איתא בתוספתא], יג) [ל"ל עזי חומרת יה והן אומרים עזי חומרת יה רבי נחמיה וכו' כך איתא בתוספתא], יד) ברכות נ. כתובות ז:, טו) [שמיני פרק טז], טז) [ויקרא יא], יז) עי' רש"ש, יח) [שנרשו ולאמר דפתח משה. רש"ל],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה (בע"א) ונותנת ובו' ונותנת מן העיסה הטהורה. ע"ז לאו דוקא אלא אף מן הטהורה ולמ"ד מותר לגרום טומאה אפי' היכא דאפשר אצל מי נותנת מן הטמאה כ"ש דיעלה טפי וכ"כ הרמב"ם: (ב) תוספות ד"ה ר' מאיר וכו' מקרא במקהלות ברכו אלקים ממקור ישראל אפילו כל"ל:

מוסף רש"י

שייך לעמוד קודם. ר' יהושע אומר האוכל אוכל ראשון. לו אוכל שני הוי שני, דסבירא ליה לר' יהושע דלא משוינן אוכל כמאכל, ולקמיה מפרש כי אכיל אוכל שני אמאי משוי ליה שני (שם) והתם מפרש טעמא מגיגו שהשני עושה שני ע"י משקין, דמשקין אפילו הן שניים נעשין תחילה ושוין מגגן שני ואף כאן החמיר בשני לעשות האוכלו כיוצא בו (שבת יד). שלישי שני לקדש. האוכל מאכל שלישי נעשה גופו שני לקדש ועביד שלישי ורביעי (חולין לג:) והתם מפרש טעמא דהאי אוכל שלישי חולין שנעשו על טהרת תרומה הוא וטהרתן טומאה היא אלא הקדש, הלכך אטריה ליה לאו אטריה היא אלא הקדש וחזיינן באוכל שלישי דיליה דילמא ראשון הוא והאוכלו שני (שבת יד). ואין שני לתרומה. דאי נגע בתרומה לא פסל לה, אבל מיכל תרומה אסור, דשלישי מיגמא הוי ליאסר באכילה, דאף על גב דאמר ר' יהושע אין אוכל עשה כמאכל, ה"מ באוכל אוכל ראשון דלא הוי ראשון למיעבד שני, אבל לאיתסורי באכילה מודה דשלישי עביד האוכלו שלישי (חולין לג:). בחולין שנעשה על טהרת תרומה. כלומר באחו חולין אתה מוצא אוכל שלישי, בחולין שנעשו על טהרת תרומה, דאילו חולין גרידא לא משכחת בהו שלישי (שבת יד). כלומר האי אוכל ראשון ושני ושלישי דקתני, בחולין מיירי במסכת טהרות, ובאחו אוכל חולין אתה מוצא שלישי, הא שני לא עביד שלישי בחולין, אתה מוצאו בחולין שנעשו על טהרת תרומה (חולין לד:). **על טהרת הקדש לא.** דבטלה דעתו ואין שם טהרת הקדש נתפסת עליהם אבל בטהרת תרומה יכול להתפיסן ונתפסין (שם).

עד כאן שייך לעמוד קודם.

אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. מפני פרוסים שאוכלין חולין בטהרה (גיטין נג.).

במקהלות. כשנקהלו על היס: **ממקור.** לף לותס שבמקור: **וליחזי האי לא כו'.** ולמאי לאמר הדבר עדיין שקול: **ה"ג דלא הוא.** וה"ק קרא לינו מושם לגרתס ולא לר בה: **בלאברהם.** כי ירא אלהים אתה (בראשית כב): **פנוי.** שזוהו לדורותיו להגין עליהם עד אלפים דור: **נאלפים לאוהבי.** סמך לוהביו לאלפים ולידך קרא סמך לאלף דור אל שומרי מצותיו דהיינו מילאה ולין אלו דומין (ח) לפרוש מלאהבה לפרוש מילאה (לעיל דף כב:) דהנהו מלאהבת שכר ומילאת פורענות הקללות והעונשין (ט) והכא מלאהבת המקום ומילאתו שמורלו גדול ומוטל על הבריות: **וישמחו כל חוסי בך וגו'.** סיפיה דקרא ויעללו בך לוהבי שמך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה ונסתרה. אם לאחר שקינא לה נסתרה: **אפי' שמע מעוף הפורח.** שנסתרה יוליא ויתן כתובה. ורבי אליעזר לטעמיה דאמר בפ"ק (לעיל דף ב:) סתירה לא בעיא עדות ואפילו עבד ואפילו שפחה נאמנין דהיינו נמי כעוף הפורח דאיתקש לטומאה דכולהו מהימני בה הילכך נאסרה עליו ואם אינו רוצה להשקותה יוליא ויתן כתובה: **רבי יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה.** כלומר משום סתירה שאין בה ב' עדים אינה נאסרת עליו. ור' יהושע לטעמיה דאמר משקה על פי שניים (י) מיהו כשישאו ויתנו מוזרות בלבנה בפריצותה מכוער הדבר ונמצא דהא אפילו מיא תו לא בדקי לה כדמעיל בפ"ק (לעיל דף ו:) וטהורה היא ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה: **אני ראיתיה שנטמאת.** בתוספתא סתירה שהיא על פי שנים עדים לרבי יהושע ולרבי אליעזר ע"פ עוף הפורח: **לא היתה שוסה.** דעד אחד נאמן בה אף להפסידה כתובתה שרגילים לדבר. ומקרא ילפינן לה לקמן במתני': **הרי אלו נאמנים אף לפוסלה מכתובתה.** שלא תשתה ולא תטול כתובתה: **חמותה וכת חמותה ולרתה וביבמתה.** אשת אחי בעלה אף היא כלרתה ושונאתה שדואגת הימנה שסופה להיות לרתה אם ימות בעלה בלא בנים תתייבם לבעלי ובת בעלה מאשה אחרת אלו חמש נשים שונאות אותה. וביבמות (דף קח:) מפרש טעמא אמאי סגו לה ואינן נאמנות לה לשום עדות שהיא לרעתה: **הרי אלו נאמנות.** לה לעדות זו שהתורה האמינה כל עדות שיש בה ומיהו לא לפוסלה מכתובתה דואיל ושונאות אותה אלא שלא תשתה: **שהיה בדין.** שלא יהא נאמן בה עד אחד אם לא מגזירת הכתוב: **הראשונה.** סתירה שאין אוסרתה איסור עולם אלא עד שתשתה: **אינה מתקיימת בפחות משנים.** כדבעינן למימר מגזרה שוה ורבי יהושע היא: **עדות האחרונה.** טומאה: **כל עדות שיש בה.** נאמן בה. ובגמרא [ע"ב] יליפינן לה דהכי קאמר תרי לית בה אלא אחד וקאמר והיא לא נתפשה למיסרה אלמא מהימנין: שאוסרתה

[1] במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל (ח) (והא לא חזו אמר רבי תנחום כרם נעשה להן כאספקלריא המאירה וראו): בו ביום דרש רבי יהושע בן הורקנוס שלא עבד איוב כו': וליחזי האי לא אי בלמ"ד אל"ף כתיב לא הוא אי בלמ"ד וי"ו כתיב לו הוא (ט) וכל היכא דכתיב בלמ"ד אל"ף לא הוא (י) אלא מעתה [2] בכל צרתם לא צר דכתיב בלמ"ד אל"ף הכי נמי דלא הוא וכ"ת ה"נ והכתיב ומלאך פניו הושיעם אלא (יא) משמע הכי ומשמע הכי תניא רבי מאיר אומר נאמר ירא אלהים באיוב ונאמר ירא אלהים באברהם מה ירא אלהים האמור באברהם מאהבה אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה ואברהם גופיה מנלן דכתיב [3] זרע אברהם אוהבי מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה איכא הא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר (א) גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור הכא כתיב [4] לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי והתם כתיב [5] ולשומרי מצותיו לאלף דור התם נמי כתיב לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור האי לדסמיך ליה והאי לדסמיך ליה הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרבא חד אמר ליה אקריון בחלמאי [6] מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וחד אמר ליה אקריון בחלמאי [7] וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ויעלצו בך אוהבי שמך אמר להו תרוייכו רבנן צדיקי גמורי אתון מר מאהבה ומר מיראה:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה דברי רבי אליעזר רבי יהושע אומר [ב] עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה אמר (ח) עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה ולא עוד אלא [ג] אפילו עבד אפילו שפחה הרי אלו נאמנין אף לפוסלה מכתובתה [ד] חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה הרי אלו נאמנות ולא לפוסלה מכתובתה אלא שלא תשתה (ט) שהיה בדין ומה אם עדות ראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים תלמוד לומר [8] ועד אין בה (י) כל עדות שיש בה קל וחומר לעדות הראשונה מעתה ומה אם עדות

וחידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נקפא אלמא דלר' יוסי הגלילי נמי עובדים אומרים שירה ובפ"ק דכתובות (דף ז:) דרשים לה דברכת חתנים בעשרה מדהוו מצי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסייס הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב"ה בואו ולמדו את השירה כיון שלמדו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו' ור"ש בן ע"ז אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה: **גדול העושה מאהבה.** בירושלמי (ברכות פ"ט) ר"ע הוה מתדין קמיה טוטנוסרופוס הרשע עומתא דקרית שמע שרי קרי ונחתך א"ל סבא סבא לו חרש אתה או מבעט ביסורין את א"ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא הוא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני אנא הות (ג) בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא עמתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגמיך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בנא דאלו אסורות לאכול בתרומה ואמ"כ היה לו לשנות כילד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבדקוה המים הוא חוזר לקינוי: ה"ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתברא ונראה דה"פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קנא רגלים לדבר מכוער הדבר ומוליאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו נד"ה (יא) [דאמר אפילו אם] הקדימה תבשילו היינו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בכה"ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל זבוב לתוך תמחוי שמונגו ואוכלו ובאים שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מיהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפיכוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוליא ויתן כתובתה וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרינן בפרק קמא (לעיל דף ו:) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כארוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה מיהו מצי למימר הא דאמרינן אין המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה בוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה ושאות ונותנות בפריצותה:

כאן

[1] (ח) נראה דל"ל והוה ליה למתני יקנקה וכו' עד אחד [ומיהו י"ל דר"ל אם אינו רוצה להשקותה]. ועוד קשה וכו'.

כד א מיי' פ"י מהל' תשובה הלכה ב ג:
א ב מיי' פ"ח מהל' סוטה הלכה ח סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סימן קנח סעיף יא:
ב ג מיי' שם הלכה [יד] טו טוש"ע שם סעיף יד:
ג ד מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף טו:

תוספות שאנץ

ועד יונק ודרך המקרא לומר כן כולל הכל מן החשוב עד הגרוע כמו משור ועד שה. ל"ה: אלא מעתה בכל צרתם (לו) [לא] צר ה"נ. תימה אמאי לא בעי ה"נ מכמה פסוקים כמו אשר (לו) [לא] כרעים כדדרש' אע"פ שאין לו עכשיו ועתיד לגדל אחר זמן [רכן] אשר (לו) [לא] חומה אע"פ שאין לו עכשיו. וי"ל דלא בעי משום דפש' ליה דלא בעי' למימר אשר (לו) [לא] כרעים ממש שהרי ארבה וסלעם וחרגול ידועים הם בסימניהון וא"כ פשיטא ליה שלא היו כשרים וכן אשר (לו) [לא] חומה פשיטא ליה דאינו ר"ל לא ממש דהא בעיר שיש לו חומה משתעי קרא ולהכי משתעי הכי אבל בכל צרתם (לו) [לא] צר אינו פשוט לו כל כך כמו שהבאתי שיש לתלות ולפרש כמו ולא היתה צרתם צרה כי אם להם. פרעה לקה ואבד. סיסרא לקה ואבד. סנחריב לקה ואבד. וכן נבוכדנצר לקה ואחר כן יאבדו כל אויביך ה' במהרה בימינו אמן:

סליק פירקא

מי שקינא לאשתו ונסתרה

ר' אליעזר אומר אפי' שמע מעוף הפורח כו'. פ"ה אפי' עד אחד היינו כמו עוף הפורח ואפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין נאסרה עליו. ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה ור"א לטעמי' (דאמר דלא בעי עדות) דאמר לעיל בפ"ק דמשקה לה על פי עד אחד [דסתירה לא בעי עדות]. ור' יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. פי' נשים הנותת בלבנה (והוי) פריצותה ומכוער הדבר ותצא דאפי' מיא תו לא בדקי לה כלומר דסבירא ליה דבעי ב' עדים. וק' חדא דהא אמרינן יוציא ויתן כתובה. (ח) וי"ל אם [אינו] רוצה להשקותה דהוה ליה למתני ישקנה כיון דסבי' ליה דמשקה על פי עד אחד. ועוד ק' מאי דאמר דעוף הפורח ר"ל עד אחד דאטו מי סניא ליה למתני' אפי' שמע מעד אחד דקתני בסמוך בתר הכי. לכך פרשב"ם אפי' שמע מעוף הפורח ר"ל על ידי קול בעלמא שמע שנסתרה יוציא ויתן כתובה דנחי דלא משקה על ידי קול מ"מ רבנן אסורה לו ובריך שיוציא ויתן כתובה דהרי נמצא

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ד א מיי׳ פ״ח מהל׳ סוטה הלכה טז הל׳ יח ופי״ב מהל׳ גירושין הל׳ יח סמג עשין נ טוש״ע אה״ע סימן יח סעיף לז:

ה ב מיי׳ פ״ח מהל׳ סוטה הל׳ טז והל׳ יח [ופי״ב מהל׳ גירושין הל׳ יח יט ופ״ט מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ יג]:

ו ג מיי׳ פ״ח מהל׳ סוטה הלכה יח ופי״ב מהל׳ גירושין הלכה כ ופ״ט מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ טו טז יח סמג עשין עח נ טוש״ע אה״ע סי׳ יח סעי׳ לז:

תוספות שאנץ

בכי האי גונא לכ״נ כפרשב״ם דקאי אסתירה ולא קאי אטומאה: **גמ׳** טעמא דקא מכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד נאמן וה״ה דהוה ליה למבעי אריש מה״מ דעד אחד נאמן דקתני בהדיא עד אחד אומר אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה אלמא נאמן. אלא משום הכי מייתי מסיפא משום דבעי אקשויי עלה כי מכחיש ליה מאי הוי הא היכמינה רחמנא להאי דאמר נטמאת כבי תרי והוי ליה האי דמכחיש חד ואין דבריו של אחד במקום שנים ל״ה. לא קשיא כאן בבת אחת הא דאמרינן דשותה מיירי כשבאו בבת אחת והעידו שנים ביחד ולא נתקיימה עדותן בב״ד והיכא התורה האמינתו כשנים בהעידו זה אחר זה: (ה) ועולא מי לא מפליג כי בבת אחת בין בזה אחר זה דשני תני רבה שותה דלא משני כמו ר׳ חייא והא אמרינן בפרק האשה שלום על הא דתנן עד אחד אומר מת ונשאת ובא עד ואמר לא מת הרי זו לא תצא ודייק בגמ׳ טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא והאמר עולא כו׳. ומשני ה״ק התירוה להנשא אע״ג דלא נשאת אלמא משמע דמפליג עולא בין בת אחת לזה אחר זה. וי״ל דאין הכי נמי הוה מצי מפליג עולא הכא אלא שינויי דר׳ חייא לא סבירא ליה משום דמקשי תלמודא על מילתיה. א״נ י״ל דגבי אשה בעלמא שהיא (ו) דרבנן מפליג בין בבת אחת בין בזה אחר זה דיש להקל עליה אבל גבי סוטה שהיא דאורייתא בין בבת אחת לזה אחר זה: הא חד וחד לא היתה שותה ותיובתא דר׳ חייא וכ״ה דה״ה דהוה מצי לשנויי מתני׳ בזה אחר זה המציעתא ולא ק׳ ליה לר׳ חייא אלא לא בעי לאוקומי רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא ועוד דסוף סוף דמדיוקא (ז) דמציעתא הלך מוכח רישא בבת אחת ומציעתא וסיפא בין בבת אחת בין בזה אחר זה דלעולם במקום שנים לא האמינה תורה עד אחד כפ״ה. ורשב״ם פי׳ דלא מצי לשנויי דמיירי בזה אחר זה ודיוקא דמתני׳ בבת אחת משום דקתני ושנים אומרים שנטמאת משמע דבהדי הדדי אתו:

ז) ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא והכא במ״ע דקתני עד אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה ואוקמ׳ בפסולי עדות ובין בבת אחת בין בזה אחר זה. (רע״כ) ר׳ נחמיה וע״כ בזה אחר זה איצטריך עיקר לאשמועי׳ דאי לבת אחת מאי רוב דעות איכא בחד וחד נמי היתה שותה

ח) מוקי ל״ל וקשה דמשמע דעולא לא מפליג בין בבת אחת וכו׳ דשני דתני דלא היתה שותה ולא״ת הא אמרינן:

ט) מוקי ל״ל דגבי אשה משום חומר דל״ת אמרינן מדרבנן להפליג בין בת אחת וכו׳ אבל בסוטה לענין דאורייתא אינו מפליג בין וכו׳.

י) מוקי ל״ל דמדיוקא דמציעתא גופיה מוכח דמיירי בבת אחת מדקתני ושנים אומרים וכו׳ וכן בסיפא בוודאי מיירי אפילו בבת אחת דלעולם וכו׳.

יא) גרלה דל״ל אלא כולה בפסולי עדות והא דקתני וכו׳ שותה אוקמינן וכו׳ ור׳ נחמיה היא.

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע״פ שלא עשו ע״י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש״י והא בפרק האשה שהלכה (יבמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ׳ טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו׳ ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהמיה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ״ה בכה״ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אע״כ התירוה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש״י התם דדוקא שהתירוה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתירוה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דאכתי לא אתשביה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והוכו ע״פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע שהכה השני אחר הראשון עד שהוכו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי״ל דמתניתין בסתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרצי לההיא דהאשה זוטא כדמתרצי אליבא דר׳ יוחנן בפ׳ שני דכתובות (דף כב:) משום לזות שפתים והיינו דהאשה רבה (יבמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו משום דגברא אתי וקא׳: **הא** חד וחד **לא** היתה שותה תיובתא דרבי חייא. נראה אי לא דאי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת ור׳ אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה ע״כ בבת אחת מאי קא׳ל הא חד וחד היתה שותה ובמאי מוקמת לה ע״כ בבת אחת מאי קא׳ל היינו רישא הילכך צריך לתרוצי כר׳ נחמיה בין לר׳ יצחק בין לר׳ חייא הני תרתי בני דסיפא תימה היכי הוה מתרץ ר׳ יצחק מתני׳ דפרק אמרו לו (כריתות דף יא:) דתנן עד אומר אכל ועד אומר לא אכל אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי כיון דהאמינה תורה עד אחד דנפקא לן מאו הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) חטאת הוי ליה לאיתויי בשלמא רבי חייא הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר בנימן בשם רב אמר בכל מקום[יא] שהכשירו עד אחד עדות האשה כאיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש דתנן עד א׳ אומר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ועד א׳ אומר לא נטמאת תנא דבי רבי אומר כן ותו בירושלמי עד אחד אומר נטמאת ועד אחד אומר לא נטמאת שמעון ב״ר אבא בשם ר׳ יוחנן כאן לא היתה שותה ובעגלה ערופה היו עורפין וטעמא מפני שכאן רגלים לדבר ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני שרגלים לדבר: מהו

עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם הרי היא מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד תלמוד לומר [1]כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר [2]על פי שנים עדים יקום דבר מה להלן על פי שנים אף כאן (ח) פי שנים [ט] עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת היתה שותה אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה: **גמ׳** האי תלמוד לומר כי מצא בה ערות דבר [י] ת״ל בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר מה להלן בשני עדים אף כאן בשני עדים: עד אומר נטמאת: טעמא דקא מכחיש ליה הא לא קא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דתנו [יא]רבנן [3]ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר אתה אומר בשנים או אינו אלא באחד תלמוד לומר [2]לא יקום עד אחד באיש וגו׳ ממשמע שנאמר לא יקום עד איני יודע שהוא אחד מה תלמוד לומר אחד זה בנה אב [ד] כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד והיא לא נתפשה אסורה וכיון דמדאורייתא עד אחד מהימן אידך היכי מצי מכחיש ליה והא אמר עולא [יא]כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אלא אמר עולא תני לא היתה שותה וכן אמר רבי יצחק לא היתה שותה ורבי חייא אמר היתה שותה לרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא [2]כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא אמר לך רבי חייא וליטעמיך אימא סיפא שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה אלא כולה בפסולי עדות ור׳ נחמיה היא [יא]דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד [2]ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפי׳ [יא]מאה נשים נמי כעד אחד דמיין והכא

שאוסרתה איסור עולם. כדאמר (לעיל דף כח.) בסוטה ספק מנטמאה ונטמאה וכ״ש ודאית: **עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת.** אוקי חד בהדי חד והרי היא כספיקא ושותה: **ושנים אומרים לא נטמאת.** כלומר לא נטמאת בפניך שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ובפנינו לא נטמאת הרי נסתלק העד הזה ובטלו דבריו מפני השנים והרי היא כספיקא אם נטמאת קודם שבאו אנו ומצאום והיתה שותה. ובגמ׳ מפרש למאי איצטריכו כל הנך בני: **גמ׳ בה ולא בקינוי כו׳.** למאי איצטריך גזירה שוה הא כתיב גבי טומאה ועד אין בה ומיעוטא הוא בה עד אחד נאמן ולא בעדות אחרת והויא לה עדות סתירה כשאר כל עדיות שבתורה: **וטומאה בעלמא.** עד א׳ שהעיד על אשה שלא קינא לה בעלה ואמר נטמאת מניין דלא מהימן ולא אמריגן אטומאת אשה הימניה רחמנא לא שנא לאחר קינוי ולא שנא בלא קינוי תלמוד לומר כו׳ וכי הימניה רחמנא בטומאה שאחר קינוי ויש עידי סתירה שנים ועד מעיד שנטמאת שרגלים לדבר. ובפרק קמא (לעיל דף ג.) פרכינן והא כי כתיב קינוי בתר הכי כתיב ומשגינן ועבר כתיב שכבר עבר: **הא לא מכחיש ליה כו׳.** הוא הדין דהוה ליה למבעי אריש דקתני בהדיא אחד אומר אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה אלמא מהימן אלא משום דבעי לאקשויי עלה כי מכחיש ליה מאי הוי הא היימניה רחמנא להאי דאמר נטמאת כבי תרי והוי ליה דמכחיש חד ואין דבריו של אחד במקום שנים. הרי הוא כשנים: **הרי כאן שנים.** הרי הוא כשנים: **קשיא דעולא.** דכיון דהאמינה תורה הרי העמידתו במקום שנים: **כאן בבת אחת.** מתני׳ כשהעידו שנים בתוך כדי דיבור דבריו מיד דלא נתקיימה עדותן בב״ד. והיכא האמינהו תורה כשנים כגון אם העיד עדותו ולא דמו לאכמוסיה: **הא חד וחד.** על כרחך לא היתה שותה תנא בריש׳ דאי היתה שותה קתני הא תו למה לי השתא בחד הוי הכשהא תרי מבעיא פשיטא דאין אחד במקום שנים ומתני׳ לדיוקא דידיה תנא ליה דאי לאשמועינן היא גופה פשיטא דלא איצטריך: **אמר לך ר׳ חייא ונטעמיך.** דסבירא לך דמתני׳ לגופיה לא איצטריך דהא פשיטא דאין א׳ במקום שנים ולדיוקא אתא סיפא מאי תידוק מינה אלא מתני׳ לא לדיוקא אתא אלא לאשמועינן היא גופה איצטריך דשנים דקא תנא בפסולי עדות קאמר כגון נשים או עבדים ואשמועינן דשתי נשים מבטלות דברי עד א׳ בין בריש׳ בין בסיפא ולקמן [לג.] פריך תרתי למה לי. והאי דלא שני ר׳ חייא מציעתא בזה אחר זה [ב] משום דקא דייק מתני׳ בבת אחת דקתני ושנים אומרים לא [ג] [ד] דאיכא אלמא בהדי הדדי קאתו דלעולם במקום שנים לא האמינה תורה עד אחד: **כל מקום שהאמינה תורה כו׳.** הוליאתו לעדות זה מכלל כל עדיות שבתורה לפיכך פסולין וכשירין שוין בה והלך אחר רוב דעות המעידין בדבר: **והיכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא.** ואמר נטומאת ונתקבלה עדותו ואחר כך בא מאה נשים כעד א׳ דמיין והוה ליה קמא שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים ואינה שותה: **והכא** דקא׳ נמי שמעת דמהימן, דקאמר ומעלה בו מעל ושכב אים אותה ואין מועד בדבר אלא זה, דהתי קרא בתר קינוי כתיב, דכתיב בתריה ועבר עליו רוח קנאה וגו׳ והכשרן ליה שכבר עבר (לעיל ב.). או אינו אלא באחד. דקאמר קרא דאפילו עד אחד אין בה (שם). ת״ל לא יקום עד אחד באיש. מהתי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם כמפרש ואזיל (שם). ממשמע שנאמר לא יקום עד. ולא נאמר עדים אלא יודע דאחד קאמר, אלא מדאצטריך למיכתב אחד שמע מינה דעד שנים שמעון, דאינו אלא לשון עדות וסתם עדות שנים (לעיל ב.). ואמר רחמנא תרי לית בה. לעיל קאי לפרושי מסקנא דמילתיה הכי מילדיהן ועד אין בה (שם). הרי כאן שנים. הרי הוא תשוב כשנים כגון בעדות אשה שמע בעלה ובעדות סוטה לומר נטמאת (יבמות פח:). הלך אחר רוב דעות. אין דין עדות בדבר, מדעד אחד נאמן בה, הלכך פסולים נאמנים כשכשרים והלך אחר הרוב (שם) אין שם תורת עדות, כי היכי דאחד משיב פסולי עדות נמי משיבי, הלכך הלך אחר רוב דעות ואין עליך לבדוק אם כשרים אם פסולים (שם קיז: עי״ש). הדרן עלך מי שקינא

מסורת הש״ס

ה) [תוספתא פ״ט], ב) לעיל ג.; ג) לעיל ב., ד) גם זה לעיל ב: סנהדרין ל., ה) יבמות פח: קיז: כתובות כב: לקמן מז.; ו) לקמן מז: יבמות פח: קיז: [תוספתא יבמות פי״ד ע״ב], ז) [לקמן מז: יבמות פח: קטו. קיז:], ח) ל״ל לאלתא וע״ר רש״ל, ט) [ל״ל טעמתא], י) שהכשירו עדות האשה כאיש האיש כו׳ אם האיש מיתני עד אחד כו׳. רש״ל.

תורה אור השלם

1. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ:

דברים כד א

2. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חֲטָאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשֶׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו

3. וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זָרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה:

במדבר ה יג

הגהות הב״ח

(א) במשנה אף כאן על פי׳: (ב) רש״י ד״ה אמר לך וכו׳ רבי חייא מגיעתא מזה אחר זה דלעולם במקום שנים לא האמינה תורה עד אחד משום דקא דייק וכו׳ לא ראית אלמא בהדי הדדי קאתו הס״ל וכ״ג כלומר לא הוה ימא ליה לאוקמי מתני׳ דלא מיירי אלא מה אחר זה דמקמתמא ודאי כיון דדלא העדות ביחד בא בבת אחת נב״ל אבל בסמוך קא מפרש רש״י דבזא״ז נמי מוקמינן לה וכין בבת אחת וכין בזא״ז קמיירי:

מוסף רש״י

תלמוד לומר. באשה מקלקלת כי מצא בה ערות דבר ולהלן כו׳ (לעיל ג.) בה ולא בקינוי כו׳ מיבעי ליה. דכיון דכתיב בה מיעוטא הוא ולא גמרינן אאר עדיות דאשה מינה וקמו לנו במלמייהו כלל עדיות שבתורה (שם). הכי נמי קאמר. וגזירה שוה למילתא אחריתי נקט ומתמיהנן אסורי מיתסרא והכי תני ליה ת״ל בה בה ולא בקינוי ולא בסתירה וגזירה שוה לטומאת אשה דעלמא שלא קינא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאת, דלא מהימנן, והכא הוא דמהימנן משום דרגלים לדבר (שם). ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר. וקאמר עדים שנים אין בטומאה זו אלא עד אחד, וקרא בטומאה קמיתמעט ושכב אים אותה שכבת זרע ועדים שנים אין בה אלא אחד והיא לא נתפשה, לא נאנסה, וממילא שמעינן דמהימנן, מדכתיב והיא לא נתפשה, דהאמיר עליה בא הכתוב לדונה כמזידה, ומריש לקמא נמי שמעת דמהימנן, דקאמר ומעלה בו מעל ושכב אים אותה ואין מועד בדבר אלא זה, דהתי קרא בתר קינוי כתיב, דכתיב בתריה ועבר עליו רוח קנאה וגו׳ והכשרן ליה שכבר עבר (לעיל ב.). אי אינו אלא באחד. דקאמר קרא דאפילו עד אחד אין בה (שם). ת״ל לא יקום עד אחד באיש. מהתי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם כמפרש ואזיל (שם).

והכא במאי עסקינן. דקתני על אחד אומר נטמאת ושניס אומרים לא נטמאת היתה שותה ואוקימנא בפסולי עדות ובין בצד אחת בין בזה אחר זה כר' נחמיה ועל כרחיך דבזה אחר זה איצטריך עיקר לאשמועינן דאי בצד אחת מאי אלך אחר רוב דיעות איכא בחד וחד נמי היתה שותה [אלא] בהכי עסקינן דהכוא לאחת מעיקרא ואמר נטמאת אשה הויא הילך אפי' בזה אחר זה אתו תרתי ומבטלי לה: **ופרלא לדרבי נחמיה הכי הוי.** דהא דאמרן לעיל ועשו שתי נשים באיש אחד כו' לאו סיפא דמילתיה דרבי נחמיה הוא אלא פירושא דמילתיה הוא דאמו פרשין לה הכי: **כי פגגא ופגגא דמי.** כלומר כי חד וחד ואי בצד אחת אתו אוקי תרי לבהדי חד ואוקמיה אספיקא ואי בזה אחר זה והוא דהאמיה תורה קדש ואתא בריאה הוה ליה כשנים והכך כחד ואין דבריהם במקומו והיכא דאמרה אמרה נטמאת ועד אחד כשר אומר לא נטמאת היתה שותה דכי חד וחד ניהו ומתניתין דקתני לא היתה שותה כגון דהכוא חד הוה פסול: **ופרכי בפסולי עדות נמה לי.** למתני' מתני' הלך אחר רוב דיעות: **לחומרא.** שתשתה: **לקולא.** להקל מעליה שלא תשתה: **לא אזלינן.** בתר רוב דיעות בפסולי עדות והיכא דשתים אומרות נטמאת ואחד אומר לא נטמאת כיון דאיכא הכאשה כל דהו ניחא אוקי מילתא אספיקא אי לבהדי הנך ואוקי מילתא אספיקא ותשתה קא משמע לן:

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין ג) (**בכל לשון**) גרסינן: **פרשת סוטה.** מה שהכהן אומר לה ולא אמרי' לריך לאומרה בלשון הקודש כדרך שנכתב. ובספריא אמרי' דאי לא כתיב בכל לשון כדלקמן ה"א ניגמר מיבמה בקל וחומר ומה יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות בלשון הקודש סוטה חמורה לא כל שכן: **ווידוי מעשר.** בשנה השלישית בערתי הקודש מן הבית (דברים כו) שהוא מוציא כל מעשרותיו ומבערן מביתו ואין יכול עוד להשהותם ונותן מעשר לאשון ללוי ומעשר עני לעניים ומעשר שני של שתי שנים שעברו מעליהו לירושלים עכשיו אם לא העלהו ומתוודה בערתי הקדש זה מעשר שני וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני ואומרו בכל לשון כדליף לקמן ד) ולא אמרינן בלשון זה הזקיקו הכתוב לאומרה בלה"ק: **ושבועת העדות ושבועת הפקדון.** בכל לשון שהשביעוהו וכפר ולא הודה חייב קרבן עולה ויורד האמור בשבועת העדות [ויקרא ה] ואשם גזילות בשבועת הפקדון [שם]: **ואלו נאמרין בלה"ק.** ולא אמרינן נגמר מהנך דלעיל שנכתב ונסדר עליהן כל מצות דיברות ואין לריך לאומרן בלה"ק כדכתיב בכולהו משום דבהני כתיב עיכובא: **מקרא ביכורים.** שהיה קורא מארמי אובד אבי עד סוף כל הפרשה [דברים כו]: **והנילפה ימה.** היא אומרת מאן יבמי וגו' והוא אומר לא חפלתי לקחתה ואחר החליצה היא אומרת ככה יעשה לאיש וגו' [שם כה]: **ברכות וקללות.** שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל ו) **ברכם הכהנים.** נשיאות כפים: **ברכם הכן גדול.** ביום הכפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים היה קורא בתורה את הפרשה ומברך שמנה ברכות כדמפרש במתניתין [לקמן מ:]: **ופרשת המלך.** מפרש בסוף פירקא והיא פרשת הקהל ז): **ופרשת עגלה ערופה.** ידינו לא שפכו וגו' כפר לעמך ישראל וגו' (דברים כא): **פרשת משוח מלחמה.** (שם כ) והיה כקרבכם אל וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום וגו' כי ה' אלהיכם וגו': **בילד.** כמו מנין: **ונהגו הוא אומר.** בברכות וקללות של הר גריזים. ולקמן ח) מפרש התם גופיה מנא לן ט): **אינו צריך.** ללמדה בגזרה שוה שמעצמה היא למידה: **וענתה ואמרה לכה.** י) דמשמע בלשון זה תאמר: **שבשומרון.** אלא שומרון: **למטה מאתים.** בין שני ההרים: **מכאן ומכאן.** על ההרים: **הפכו.** הלוים פניהם לגבי הר גריזים ופתחו בברכה. כל האלורים היו אומרים תחלה בלשון ברכה: **אלו ואלו.** שבהר גריזים ושבהר עיבל. והא דכתיב ב) ואלה יעמדו לברך לא שהיו השבטים מברכין ומקללין אלא הלוים העומדים בין שני ההרים הופכין פניהם להר גריזים בברכה ולהר עיבל בקללה: **הביאו את האבנים.** דכתיב ג) ובנית שם מזבח וגו' וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב: **ונטלו את האבנים.** סתרו את המזבח לאחר שהעלו העולות והשלמים דכתיב והעלית עליו עולות (שם כז): ולנו

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל. ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ל' קיח:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

הדרן עלך מי שקינא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי: **קרית שמע ותפלה.** תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המלות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועוד דתסתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת מזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר דלהכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם ט): איהו ואמרה ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש ר' יהודה אומר וענתה ואמרה ככה עד שתאמר בלשון הזה ברכות וקללות כיצד כיון שעברו ישראל את הירדן ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה שנאמר [4] הלא המה בעבר הירדן וגו' ולהלן הוא אומר [5] ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה מה אלון מורה האמור להלן שכם אף אלון מורה האמור כאן שכם ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל והכהנים והלוים והארון עומדים למטה באמצע הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים וכל ישראל מכאן ומכאן שנאמר [6] וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון וגו' הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה ואלו ואלו עונין אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה [7] ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ואלו ואלו עונין אמן עד שגומרין ברכות וקללות ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר [8] באר היטב ונטלו את האבנים ובאו ולנו

א א מיי' פ"ז מהל' סוטה הל"ז סמג עשין ט:

ב ב מיי' פי"ח מהל' מעשר שני הל"ה סמג עשין קלח [שו"ע י"ד סי' שלח סעי' קמג]:

ג ג מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל"י סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סב סעי' ב [וכתב אלפס ברכות י"ב שני דף ט. ובהל"ם שם סי' כז]:

ד ד טוש"ע יו"ד סי' קא סעי' ד:

ה ה מיי' פי"ח מהל' ברכות הל"ו סמג עשין כו טוש"ע או"ח סי' קפה סעי' ח:

ו ו מיי' פ"ט מהל' שבועות הל"יב סמג לאוין רמח:

ז ז מיי' שם פ"ז הל' ז סמג שם שם:

ח ח מיי' פ"ג מהל' ביכורים הל"י סמג עשין קח:

ט ט מיי' פ"ד מהל' יבום וחליצה הל"ח סמג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' טו ובסלד חליצה סעי' מח וכפי' סדר חליצה סעי' סז:

י י מיי' פי"ד מהל' נשואות כפים הלכה יא סמג עשין כ טוש"ע או"ח סי' קכח סעי' יד:

יא כ מיי' פ"ג מהל' מעה"ק הל"ה סמג עשין לו:

יב ל מיי' פ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל"ג סמג עשין עז:

יג מ מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ג סמג עשין קכ:

תוספות שאנץ

והב"ע כגון דההיא דאתא מעיקרא אשה הואי. הילכך בזה אחר זה אתו תרתי ומבטלי ליה: ותרצה לדר' נחמיה. דאמר עשו שתי נשים באיש אחד לאו סיפיה דמלתיה דר' נחמיה הוא אלא פירוש דמלתא היא דאגן פרשי לה הכי: כי פלגא ופלגא כחד וחד דאי בבת אחת אתו אוקי חד להדי חד ואוקמי' אספיקא ואי בזה אחר זה וההוא דהאמינה תורה קדם ברישא הוה ליה איהו כשנים והנך כחד ואין דבריהם במקומו. והיכא דשנים אומרים שנטמאת ועד אחד כשר אומר שלא נטמאת היתה שותה דכי חד וחד ניהו ומתני' דקתני לא היתה שותה כגון דההוא חד הוי פסול:

סליק פ"ד דקא אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה מה שהכהן אומר לה. ולא אמרינן שצריך לאומרם בלשון הקדש כדרך שנכתב נצטווה לאומרו ובספרי אמרי' דאי לא כתב קרא להתיר בכל לשון ה"א דנגמר מיבמה מק"ו ומה יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקדש סוטה שהיא חמורה לא כל שכן ל"ה. וא"ת אמאי לא חשיב שבועת

תורה אור השלם

1. וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב:
דברים כו ה

2. וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם:
דברים כז יד

3. וְנִגְּשָׁה יִבְמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כֹּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו:
דברים כה ט

4. הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה:
דברים יא ל

5. וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ:
בראשית יב ו

6. וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים הַלְּוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית יְיָ כְּגֵר כָּאֶזְרָח חֲצִיוֹ אֶל מוּל הַר גְּרִזִים וְחֲצִיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל בָּרִאשֹׁנָה:
יהושע ח לג

7. אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת יְיָ מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן:
דברים כז טו

8. וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב:
דברים כז ח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולהלן וכו' מגא לן הס"ד ואח"כ מ"ה ועננתה ואמרה ככה אינו צריך וכו' היא למילה ועגנתה כל"ל והד"ח:

מוסף רש"י

פרשת סוטה. כשהכהן משביעה (ברכות מ:) כשמשביעין אותה שבועה אותה בלשון שהיא שומעת (שבועות לט.). **וווידוי מעשר.** בערתי הקדש מן הבית (שם ושם).

א) גרסה דל"ל דהא ע"כ חד אלו לאו דוקא.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות